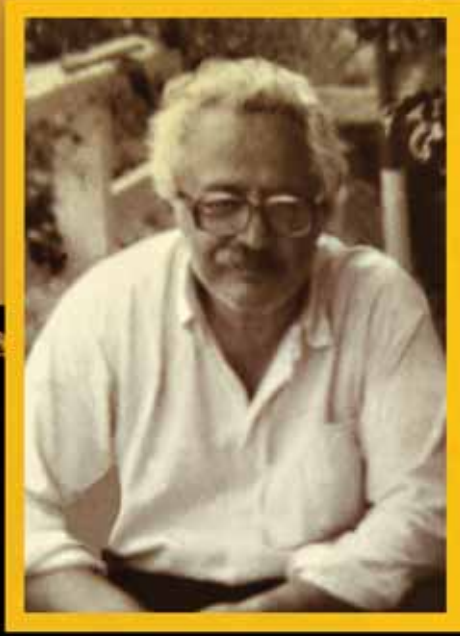

FETHİ GEMUHLUOĞLU

DOSTLUK ÜZERİNE

ÖNCE SELAM
SONRA KELAM

Fethi Gemuhluoğlu'nun 'yiğit refıkası', yoldaşı,
kâmil insan Dr. Suzan Gemuhluoğlu Hanımefendi'ye...

İçindekiler

Fethi Gemuhluoğlu Kimdir? / Sadık Yalsızuçanlar	9
Dostluk Üzerine	25
Yazılarından Seçmeler	41
Mektuplarından Seçmeler	63
Fethi Gemuhluoğlu'ndan Sözler	69
Ne Dediler	75
Bir Ölüm Münasebetiyle / Necip Fazıl Kısakürek	75
Huma Kuşu / Ahmet Kabaklı.....	76
Coşkun Derviş / Rasim Özdenören.....	79
Eyvah! / İsmet Özel.....	82
Bir Uygarlığın Temsilcisi / Akif İnan.....	84
Osmanlı Divanı Gibiydi / Nabi Avcı	88
Tek Başına Bir Okul / Cahit Zarifoğlu	89
Cebinizde Kalan Son Parayla Simit Alıp da Karnınızı Doyurmayın, Gidin Onunla Bir Film Yahut Bir Tiyatro Seyredin! / Abdullah Uçman	92
Onunla, Onsuz / Ali Naili Erdem	95
Tevhidin Büyük Bir Parçası İdi / Muharrem Ergin.....	96
Kimde Bir Kıvılcım Görse, Bir Rahle Körüğü Gibi Koşuyor / Ergun Göze	108
Bu Memleket Pis Bir Kedi Gibi Kendi Öz Çocuklarını Yiyor / Mehmet Çavuşoğlu.....	112
Bağlanma / Nuri Pakdil	115

Bir Alperen Vardı... / <i>Yaşar Nuri Öztürk</i>	136
Bir Arif Adam / <i>Ali Bulaç</i>	148
O, Gerçekten Ermişlerden Biriydi / <i>Cahit Tanyol</i>	148
'Logos Spermaticus' / Dölleyici Kelâm / <i>Yaşar Nuri Öztürk</i>	151
Son Alperen / <i>Metin Eriş</i>	152
21. Yüzyılda Bir Derviş / <i>Cumali Ünaldı</i>	154
Çeşme Ahlâkı İle Ahlâklanınız / <i>Vehbi Vakkasoğlu</i>	161
Bir Gönül ve Fikir Kurmayımızın İki Mektubu / <i>Yavuz Bülent Bakiler</i>	163
Siz Hiç Âşık Oldunuz Mu? / <i>Haluk Dursun</i>	170
Herkese Bir Hazreti Ömer Talihi Taniyın / <i>Erdem Bayazıt</i>	172
Şu Ölümlü Dünyada Fethi Baba'yı Hatırlarken / <i>Sadettin Ökten</i>	173
Söz İle Sema Yapan / <i>Hilmi Yavuz</i>	176
Ustaların Ustası / <i>Sevinç Çokum</i>	178
Dünya Nimet ve Mevkilerine Karşı Bigâne Biri / <i>Sabahattin Zaim</i> ... 181	
Hiç Kimselere Benzemez Bir Şahsiyet / <i>Hakkı Devrim</i>	181
Merhaba İnsana... / <i>Gökhan Özcan</i>	182
Bizi 'Kendisiz' Bıraktı / <i>Gökhan Evliyaoğlu</i>	183
Bir Neslin Yol Göstericisi / <i>Hasanali Yıldırım</i>	187
Fethi Bey ve Çocukları / <i>Mustafa Miyasoğlu</i>	194
Yüreği Memleket İçin Çarpan Serdengeçtilerin Ağabeyi / <i>Mehmet Nuri Yardım</i>	201
İnsanı Onaran Bir Bilge / <i>Mahmut Bıyıklı</i>	201
Adı Dostluk Olan, Aşk Olan Bir Destan / <i>Mürsel Sönmez</i>	204
Gerçek Olan Aşktır / <i>Ahmet Edip Başaran</i>	210
Asrın En Zarif Dervışı / <i>Mustafa Özçelik</i>	213
Kayıbı, Sevginin Kıyameti Oldu / <i>Avni Özgürel</i>	217
Dost Zengini Bir Anadolu Bilgesi / <i>Nazif Gürdoğan</i>	224
Bir Gül Ravzasında / <i>Hüseyin Algül</i>	229
Fethi Gemuhluoğlu'nun İzinde / <i>Mustafa Tatcı</i>	231

Bir Medeniyet İnşacısı Olarak İrfan Fethi Gemuhluoğlu

Fethi Gemuhluoğlu Kimdir?

Sadık Yalsızuçanlar

Aslen Arapgirli bir Türkmen ailesinin, Mustafa Neş'et Efendi ile Fatma Saniye Hanım'ın çocuğu olarak 1923 yılında İstanbul Göztepe'de doğdu. Çocukluğu ve gençliği son Osmanlı aydınlarının yoğun olarak yaşadığı Erenköy ve Göztepe semtlerinde geçti. Yetişmesinde, Osmanlıca'ya hâkimiyetinde, derin ve geniş tarih bilgisinde, tasavvuflla olan yakınlığında, sanatçı ve edebiyatçı kişiliğinde ailesinin ve gençlik muhitinin büyük tesiri oldu. Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenimini sürdürdü ise de birkaç dersi kalmasına rağmen fakülteden mezun olmadı. Askerlik görevini Gelibolu'da adliye subayı olarak tamamladıktan sonra, 1950-55 yıllarında İstanbul'da çeşitli okullarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. 1955-63 yıllarında ise, İstanbul'da Spor ve Sergi Sarayı Müdürlüğü görevinde bulundu. 1959 yılında Dr. Emine Suzan Hanım ile evlendi; Mehmed Ali ve Veli Selman isimlerinde iki çocukları oldu. 1963-65 yıllarında, Almanya'da serbest gazeteci olarak bulundu. Bir yıl kadar Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürü olarak çalıştıktan sonra 1966-70 yılları arasında Türkiye Odalar Birliği Basın Müşavirliği yaptı.

Çok sayıda vakıf, dernek, hayır kurumunda istişare ve yönetim kurulu üyeliği gibi görevlerde bulunan Fethi Gemuhluoğlu, son olarak kuruluşunu gerçekleştirdiği ve sekiz yıl (1970-77) emek verdiği Türk Petrol Vakfı'nın Genel Sekreterliği görevini sürdürürken, 5 Ekim 1977 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Kabri, İstanbul Göztepe'de Sahrayı Cedit mezarlığındadır.

Yakın tarihimize bir gönül ve hizmet adamı olarak damgasını vuran Fethi Gemuhluoğlu, çok partili hayata geçildikten sonra siyasi fikir ve hareketlerin Türkiye'nin tarihi geçmişı ve misyonuna uygun açılımlara yönelmesine gayret etti. Örneğin Gemuhluoğlu, Kıbrıs ile ilgili Türkiye'deki ilk siyasi dernek olan Kıbrıs'ı Koruma Cemiyeti'nin (1950) kurucularından biriydi ve genel sekreterliğini yürütmüştü. 1970'li yıllarda ortaya çıkan iktidar boşluklarında toparlayıcı kimliği ve parti liderleri nezdindeki saygınlığı ile hükümet oluşumları üzerinde etkili olan Fethi Gemuhluoğlu, siyasetin içinde olmasına rağmen 'aktif' politikadan uzak durdu. 1950'li, 1960'lı ve 1970'li yıllarda aydınların yanı sıra siyasi parti kadrolarıyla da şahsen temasta bulundu. İdeolojik söylemlerden sürekli sakındı ve Türkiye'nin tarihi çizgisi ile birikimine dayanan bir bakış açısını gündeme getirdi.

Ülkemizin kaynaklarını zenginliğe dönüştürecek geniş ufuklu, erdemli ve bilgili insanlara ihtiyaç olduğuna inanan ve hayatını bu insanları ortaya çıkaracak şartları oluşturmaya adanmış Fethi Gemuhluoğlu, özellikle Türk Petrol Vakfı vasıtasıyla yakından ilgilendiği yüksek öğrenim gören gençlere destek olunmasını sağlamakla kalmadı, ayrıca kendilerinde bilgi, zeka ve sanat pırıltısı gördüğü yüzlerce genci yetenekleri doğrultusunda yüreklendirdi. Bir vakıf ve hizmet adamı olarak Fethi Gemuhluoğlu'nun ömrünün sonuna kadar sürdürdüğü bu çabalar akademik hayatın yanı sıra günümüz düşünce, sanat ve kültür hayatı üzerinde de etkili oldu.

Zarif bir İstanbul Türkçesiyle yazan Fethi Gemuhluoğlu'nun kendi yazdıkları ile vefatından sonra hakkında yazılanların bir kısmı, *Dostluk Üzerine* (İstanbul, 1978) adlı kitapta toplanmıştır.

Kendi yazılarıyla ilgili olarak 1958 yılında yapılan bir röportajda şöyle diyordu: ‘Yazılarıma gelince. Bunlar bütün açıklığıyla meydanda. Günlük ve küçük oyunların tamamıyla dışında memleket meseleleri. Cezayir için yazdık. Tunus için yazdık. Keşmir ve Mısır için yazdık. Afrika uyanıyor, dedik. Asya uyanıp silkinecektir, diyoruz. Evet Asya silkinecek ve Rusya’yı sırtından atacaktır. Devletler tek başlarına yaşayamıyorlar. Devletler arasında da birlikler, paktlar, federasyonlar mevcut. Biz de İslâm’ın beynelmileline ittibaen şark milletlerinin, Müslüman halkların birlik ve beraberliklerine gitmeliyiz. Dünyanın her yerindeki istiklâl hareketleri bizi sevindirir. Biz Gana Devleti’nin istiklâle kavuşmasını, sadece Altın Sahilleri halkının Müslüman olmaları dolayısıyla alkışlamamıştık. Bu küçük gazetede (Arapgir Postası), son Macar İhtilali için de kalbî ve samimî hislerimizi dile getirmeye çalıştığımı hatırlarsınız. İnancımız, ‘İnsanlara hürriyet, milletlere istiklâl’ parolasında ifadesini bulabilir.’

İnsanları birbirine kaynaştırmanın, geçmişi geleceğe bağlamanın, geleceğe umutla bakmanın, insana karşılıksız hizmet etmenin en temel yolunun sevgi ve dostluk olduğunu söyleyen ve hayatında tatbik eden Fethi Gemuhluoğlu’nun tarihi konuşması, *Dostluk Üzerine* (1978, 2001), *Dostluğa Dair* (1988) ve *Gerçek Olan Aşktır* (2000) başlıklarıyla kitaplaştırılmıştır.

Birbirinden kopuk çevrelerin ortak bir aşk ve hizmet zemininde buluşması yönünde yoğun çaba harcayan Fethi Gemuhluoğlu, toplumu ve insanlığı bir bütün olarak ele alıp ayırım gözetmeden herkese gönülden dostluk duyan ve karşılıksız hizmet eden yaklaşımından kaynaklanan birleştirici kişiliğiyle, sadece kendi nesli için değil, sonraki nesiller için de örnek şahsiyetlerden biri olmuştur.

Medeniyetimizin Yeniden İnşası

Fethi Gemuhluoğlu’nu bizim için asıl değerli kılan şeyin, O’ndaki medeniyet perspektifi ve ideali olduğu tartışılmazdır. Toynbee’nin de belirttiği üzere, bizim son büyük medeniyetimiz, İslâm medeniyetinin bir versiyonu olan Osmanlı medeniyeti, fo-

silleşmiş, ölmüş, donmuş değil; durdurulmuş bir medeniyettir. Gemuhluoğlu bunun farkında idi. Dostluk üzerine yaptığı konuşmada, yazılarında ve sohbetlerinde bunu sürekli vurgulamış, çabaları da, medeniyetimizin yeniden inşası yönünde olmuştur.

Bu bağlamda, O'nun, sanatın bütün alanlarına ilgi duyması, edebiyat, musiki, mimari, resim, sinema ve diğer iletişim ortamlarına dönük kışkırtıcı düşünceleri, yönlendirme ve özendirmeleeri hep medeniyetimizin yeniden inşası içindir.

Ankara'ya geldiğinde, Rasim Özdenören'in arkadaşlarına, 'Rasim'i görürseniz söyleyin, roman yazsın' deyişii bundandır. 'Cebinizde kalan son parayla simit alıp da karnınızı doyurmayın, gidin onunla bir film yahut bir tiyatro seyredin!' deyişii de bundandır. Necip Fazıl'ın ifadesiyle bu 'fikir sakası', biliyordu ki medeniyetin zeminini oluşturan bilgelik damarı, hayatın hemen bütün alanlarında kendini dile getirmediğçe, o muazzam yapı yeniden kurulamaz.

Gemuhluoğlu, sadece belli bir kesime seslenmiyor, medeniyetimizi ve geleneksel bilgeliğimizi oluşturan bütün unsurları, yapıları ve kişileri kuşatıyordu. Bu anlamda Yaşar Kemal'den Asaf Halet Çelebi'ye, Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan Genco Erkal'a, Cahit Zarifoğlu'ndan Nuri Pakdil'e, Neyzen Tevfik'ten Cinuçen Tanrıkorur'a, bu toprakların her kıymetine ayrı bir önem atfediyor, cem düzeyinden sesleniyor, birliyor, derliyor, toparlıyor, toplumu topyekün bir kalkınmanın, bir dirilişin ve yeniden varoluşun deveranına çekiyordu.

Cem düzeyi, birliği, birleştirmeyi, bir araya getirmeyi; ayrı ayrı, bireysel ve kişisel seviyede beliren her şeyi bir araya toplamaı öngörür. Cem, birlik demektir ve bir araya getirir, toplar. Gemuhluoğlu, baktığı her pencereden ayrı bir resim gören, renkleri fark edebilen, onların bir araya geldiğinde nasıl bir ahenk oluşturabileceğini hisseden muazzam bir bakışa, bir vizyona sahipti.

Geleneksel ve kadim bilgeliğimizin modernleşme karşısında ne türden bir sorun yaşadığını farkındaydı. Pörsüyen, eskiyen ve çürüyen yanlarımızı temizlemenin, o soylu ve bereketli göv-

deyi yeniden canlandırmanın derdindeydi. Nerede kim varsa, hangi değer, nereye, nasıl gizlenmişse, hemen onun peşine düşüyor, oluşturduğu burs havuzuna gelenleri sarraf gibi tartıyor, fark ettiği değerleri güçlendirmek, parlatmak, görünür kılmak, manevi bakımdan beslemek için çalışıyor, ülkeyi ve dünyayı kavrama, soru(n)ları belirleme ve muhtemel çözüm yollarını araştırma yönünde tükenmeyen bir çaba ile koşuşturuyordu. Kısa fakat bereketli ömrüne sığanlara bakılacak olursa, Gemuhluoğlu'nun, bir irfan ve aşk adamı olarak, ülkesinin ve dünyanın geleceğine yönelik umutlarının, öngörülerinin ne kadar büyük ve bu büyüklüğün gerektirdiği çabaların ise ne denli yorucu olduğu görülecektir.

Gemuhluoğlu, şehirli insan tipinin yeniden ortaya çıkması için de çaba sarf etmiştir. Bir ülkeyi çekip çevirenlerin, kültürel ve siyasal seçkinler olduğunu biliyordu. Bu seçkinlerin yetişmesi için aşk ve şevkle çalıştı. Sadakaların en büyüğü, insanın bizatihi kendini tasadduk etmesidir.

Hekimoğlu İsmail Ağabey'in dediği gibi, 'Fethi Gemuhluoğlu kitap gibi bir adamdı ve onu okuyanlar devleşiyordu.' Gemuhluoğlu, kendini adamış bir kahramandı. Nuri Pakdil'in *Bağlanma*'sında bu, içeriden bir dille, adım adım anlatılmıştır. Kendisinin doğrudan veya dolaylı temas kurduğu her seçkinde Gemuhluoğlu'nun aziz bir hatırası, bir izi, bir katkısı ve hakkı bulunmaktadır. İnsanları güzelliğe, iyiliğe ve gerçekliğe yönelten bir uyarısı vardır. O, kelimenin tam anlamıyla bir hakikat nidacısı, bir gerçeklik uyarıcısıdır.

Oğuz Atay'ın 'kapıkulu' diye nitelediği, Sabri Ülgener, İdris Küçükömer, Mümtaz Turhan ve Erol Güngör gibi sosybilimcilerin zihniyet bağlamında eleştirdiği devşirme elitlerin bu ülkeyi, modernleşme sürecinde ne türden bir uçuruma sürüklemiş olduklarını görmüştü. Konuşmasında böylesi seçkinleri çözümlerken şöyle diyordu: 'Bu Osmanoğlu'na çok ihanet edilmiş. Âli

Osman yerine, Âl-i Midhat kurmak istemişler. ‘Niye Âl-i Midhat olmasın?’ demiş. ‘Âl-i Midhat olsun’ diyen, Rumelihisarı’ndan bir misyonun, hem de bir Bektaşî tekkesi toprağından ama Türklerin girdiği yerden şehre girmesini istemiş, bayrağına haç koymuş... Büyük Reşit Paşa’dan, Âl-i Midhat’ı yapmak isteyen Mithat Paşa’dan, Karbonari cemiyetlerinin ilk nizamnamelerini tercüme eden Ziya Paşa’dan, oğlu Ali Ethem Bey’i sünnet ettirirken Cennetmekân Abdülhamid Han’dan, Han-ı Mahlu’dan atıyye talebinde bulunan, hürriyet kahramanı zannedilen... Mekteplerin, edebiyat fakültelerinin hocaları burada...

Eski Jön Türklerle bugünkü yeni Jön Türklerin arasında ihanet bakımından çok büyük bir fark olduğunu zannetmiyorum. Tarihe dost olunamadığı için, tarihe dost olamadığımız için, tarihe dost olacak kadar ciddi bir ilim ile ilimlenmediğimiz için, talip olmadığımız için ilme ve irfana, tarihe, tarih fikrine de dost değiliz.’ Bu ağır eleştiri, Osmanlı’nın nasıl ‘durdurulduğuna’ ilişkin bir belirlemeden sonra gelir.

Gemuhluoğlu, Osmanlı’ya, kutsal görevin Allah tarafından verilmiş olduğunu, bu görevin de ancak O’nun tarafından kaldırılabileceğini söyler. Buna ilişkin bir belirtinin de olmadığını ekler. Osmanlı medeniyeti nasıl kendi iç şartları ile dünya şartları arasındaki uyumsuzluklar sonucu yavaşlamış ve durmuşsa, aynı şekilde yepyeni bir ruh hamlesiyle yeniden hareketlenecektir. Bunu sağlayacak olanlar ise, Gemuhluoğlu’nun, özü mayalansın diye çaba gösterdiği ve ‘yol evladı’ olarak nitelediği yeni aydınlardır. O’nun tarifi ile bu yeni seçkinler, Anadolu’yu yüzyıllardır mayalamakta olan ve Kâmil İnsan’ın gönlünden gelen ‘kelâm’ ile tekrar mayalanmalıdır.

Fethi Gemuhluoğlu, ‘İnsanlar hal-i cimadan doğmuyorlar. İnsanları gönül döllüyor, gönül çocukları onun için ayrı oluyor. Ve gönül çocuklarının çoğu onun için ‘yol evladı’ oluyor, ‘bel evladı’ olmuyor. Tasavvufta ‘yol oğlu’ olmak, ‘bel oğlu’ olmaktan; ‘yol evladı’ olmak, ‘bel evladı’ olmaktan onun için mukaddem-

dir' derken, Anadolu'da kelâm ile mayalanan gönül erlerini kas-
teder. Merkezinde 'Zamanın Sahibi'nin olduğu, onun pek çok
niteliğinin filizlendiği diğer erenlerle birlikte bir 'gönül erleri
medeniyeti'ni ima eder.

Yola girmek, yolda olmak ve yolun esaslarıyla donanmış bir
halde bulunmak, özü itibarıyla, ilhamını 'cümle varlığın birliği
ve kardeşliği' ilkesinden alır. Bu kozmik birlik ilkesi, 'yol evladı'
olmayı öngörür. 'Cümle varlıktan geçen ve yokluğa, hiçliğe kanat
açan' bu yolcuların okuması, öğrenmesi, donanması için takati-
nin üstünde bir gayretle koşuşturmuştur Gemuhluoğlu.

Onlar, yeni medeniyetimizin inşasını omuzlayacak olanlar-
dır. Zamanın Sahibi'nin yağmura benzeyen hizmetçileridir. Lale
Müldür'ün deyişle, 'toprağa düşünce mısır, denize düşünce inci
olanlardır.'

Medeniyeti oluşturan unsurların her birinde, edebiyatta, mü-
zikte, sinemada, resimde, ebruda, tezhipte, mimaride, tekniğe
ilişkin alanlarda, bilgelikle beslenerek varlık gösterecek olan ön-
cülerdir.

Gemuhluoğlu, böylesi bir kuşağın gürbüzleşmesinin peşinde
idi. Bunu dava edinmiş, bu yolda toprak olmuş, o yeteneklere ön
ayak olmayı onur bilmişti.

Bir bilgenin dediği gibi, 'imanın elmas tacı altında, imanla
sultan olmuş' insanların ortaya çıkmasını dert edinmişti.

Doğu-batı sorunsalını, modernleşme dönemi algısının dışında
farklı bir bağlama çekmişti. Doğulu insanın önemli bir niteliğini
anarken, 'Doğu insanı yerinmez ve sevinmez, çünkü dünyada se-
vinilecek ve yerinilecek bir şey yoktur' deyişi bundandır.

Bu, 'kabz u bast' halinin ötesinde bir düzeydir ki, bu algı se-
viyesindeki insan, kozmik birlik ilkesine bağlıdır. Yerinmenin ve
sevinmenin ötesindeki hal, sadece Allah'a özgüdür. Nitekim Ah-
med Amiş Efendi Hazretleri bir gün bunu söyleyince, bir derviş,
'Aman efendim bu uluhiyet mertebesidir' demiş ve şu cevabı al-
mıştır: 'Tabii ki...'

Görünen gerçekliği de kuşatan, bütün aşkınlıkları aşan bir Hakikat... İşte Fethi Gemuhluoğlu, böylesi bir algı düzeyinden, son derece kuşatıcı bir yerden bakıyordu.

Yaşar Nuri Öztürk'ün bir konuşmasında ifade ettiği gibi, O, 'dölleyen kelâm'ın (logos spermeticus) içinden konuşuyordu. Bu, başka bir ifadeyle, 'Anadolu'yu mayalayan kelâm'dır. Gemuhluoğlu'nu cihanşümul kılan budur.

O dölleyen ve mayalayan kelâma bağlılık, onun içinde olmak, mayalanmak ve mayalamak... Kutsal gelenekle bağları örselenmiş kuşakları yeniden o muazzam dünya ile buluşturmak... Medeniyetin yeniden inşası, öncelikle gayri ahlâki hale gelmiş olan zeminin arındırılması ile mümkün olabilecektir.

Dostluk Üzerine'de beni en çok etkileyen tasvir, Yaşar Kemal'e ilişkin olandır. Şöyle der: 'Tabii insan fikre dost olunca tarihe, coğrafyaya, ormana da dost olur, ağaca da dost olur. Orman Fakültesi talebelerinin önünde Yaşar Kemal yürüyor, görüyorsunuz. Ve Orman Fakültesi talebeleri yürüyorlar bu stepte! Bu bozkır Anadolu'da. Peygamber-i Ekber bir hadis-i nebevilerinde fem-i saadetlerinden buyuruyorlar ki 'Kıyamet alâmetleri belirse, kıyamet an meselesi haline gelse, elinizde bir ağaç fidanı varsa önce onu dikiniz ve sonra kıyamete hazırlanınız!' Orman için, ormana destan düzmek için, ormana övgü için, ormanı kutsallaştırmak için, ağacı kutsallaştırmak için, ağaca orman fakültelerinin üstünde, orman fakültelerinin estetiğini vermek için, orman fakültelerine cezbe vermek için, bu memleketin insanına yeni bir şevk, yeni bir emanet, yeni bir bayrak koşusu vermek için bu hadis-i nebeviden hareket etmek kâfidir.'

Türk kültürünün aşırı biçimde politize olduğu, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren sağ-sol kutuplaşmasına dayalı yapıyı parçalayan bir yaklaşımdır bu. Yaşar Kemal'i böylesi bir resmin içinden okumak ancak Gemuhluoğlu gibi halveti gelenekten gelen bir yüce gönüllüye özgü olabilir.

Bu, aynı zamanda, insanın doğayla ilişkisinin ahlâki boyutunu da temellendirmektedir.